

ΛΕΣΒΟΣ

«Ταξίδι στο χρόνο»



Ιστορικοί χρόνοι



Ταξίδι στο χρόνο



Σύγχρονη εποχή



ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΕΣΒΟΥ



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής
Ανάπτυξης



Με τη συγχρηματοδότηση
της Ελλάδας και
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΗΜΟΣ
ΛΕΣΒΟΥ

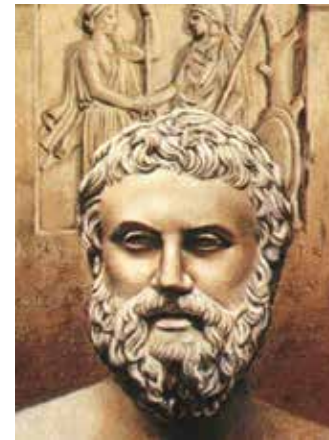


1624 τετρ. χιλ., δίπλα στην Μικρασία, με δύο ισουπή βουνά και δύο κόλπους που χαρακτηρίζουν το μοναδικό της σχήμα, η Λέσβος, υπήρξε πάντα γέφυρα πολιτισμών που άφησαν επάνω της αμέτρητα σημάδια.

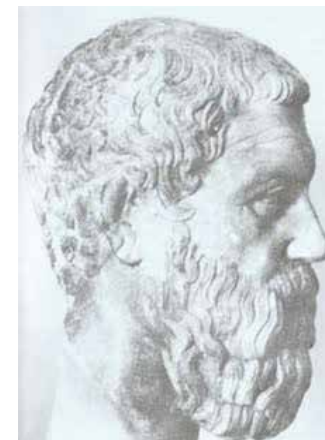
Χαρακτηρίστηκε και όχι άδικα «Νησαία Ἑπειρος» με το ένα πόδι πάντα στην Ευρώπη και το άλλο στους δρόμους της Ιστορίας που ξεκινούσαν από την Ανατολή. Πανσπερμία λαών με διάφορες γλώσσες, ήθη και έθιμα που άφησαν τα σημάδια τους. Ο κόπος των ανθρώπων της, σκόρπια παντού στην γη της. Και ανάμεσα στα θεμέλια της πολιτιστικής της



Σαπφώ



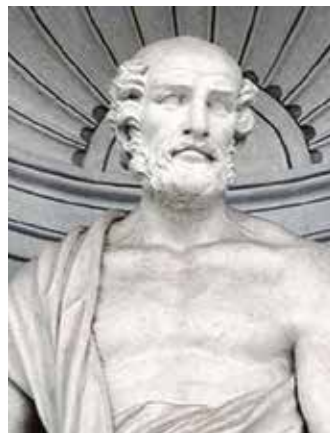
Πιπτακός ο Μυτιληναίος
εις εκ των 7 σοφών



Αλκαίος



Αρίων ο Μηθυμναίος



Θεόφραστος ο Ερέσιος
πατέρας της βοτανικής



Τέρπανδρος ο Αντισαίος
πατέρας της μουσικής

κληρονομιάς, ξεπηδούν τα ονόματα ανθρώπων που την έκαναν γνωστή στον κόσμο. Σαπφώ, Αλκαίος, Πιπτακός, Θεόφραστος, Τέρπανδρος, Αρίων, Μυριβήλης, Βενέξης, Ελύτης, αλλά και ο «σαλός» Θεόφιλος. Και συνεχίζει να αρμενίζει στο Αιγαίο με πλήρωμα τους σημερινούς της ανθρώπους, κάπου 90.000.



Τα προϊστορικά χρόνια



Τα πρώτα βήματα του ανθρώπου εντοπίστηκαν πρόσφατα! Το 2000 βρέθηκαν παλαιολιθικά εργαλεία στα Ροδαφνίδια του Λισβορίου. Το 2012, χρονολογούνται αυτοί οι πρώτοι άνθρωποι (Homo erectus ίσως) στην κατώτερη Παλαιολιθική περίοδο (από 120 έως και 580 χιλ. χρόνια), που ίσως κυνηγούσαν ζώα στον κλειστό κόλπο της Καλλονής και στα ποτάμια της περιοχής. Για τις χιλιετίες που περνούν δεν γνωρίζουμε τίποτα! Στην ύστερη Νεολιθική περίοδο (Σπήλαιο Αγίου Βαρθολομαίου, Χαλακίες Πολιχνίτου) έχουμε πρώιμα δείγματα του μεγάλου Πολιτισμού του ΒΑ Αιγαίου, που απλώνεται από την Μικρά Ασία μέχρι την Σκύρο και από την Θράκη μέχρι την Σάμο! Τα αγγεία, σκουρόχρωμα, μονόχρωμα, επιμελημένα γυαλισμένα με «ολιγόλογη και ασκητική» πλαστική ή εγχάρακτη διακόσμηση. Πέτρινα εργαλεία, σφοντύλια, κοσμήματα, ορειχάλκινα όπλα και εργαλεία, ανάμεσα τους και ένα μοναδικό σιδερένιο βραχιόλι, βιολόσχημα πέτρινα ή ανθρωπόμορφα άτεχνα πήλινα ειδώλια, γεμίζουν τα μουσεία των νησιών. Ήταν καλλιεργητές, ψαράδες, κτηνοτρόφοι αλλά και ναυτικοί – έμποροι! Τα κέντρα τους θεωρήθηκαν σαν τα πρώτα αστικά πολιίσματα του Αιγαίου, ίσως και με λειτουργίες κοινών αποφάσεων (βουλευτήριο Πολιόχνης). Η αρχαιολόγος W. Lamb, το 1928-35 ανασκάπτει στο Κανόνι της Θερμής, το πρώτο αστικό κέντρο! Το 2005, η εφορεία αρχαιοτήτων «ξαναβγάζει» στην επιφάνεια τον οικισμό και τον κάνει επισκέψιμο. Παραθαλάσσια «πόλη» με 1.200 περίπου κατοίκους στην ακμή της, που αναπτύσσεται σε πέντε φάσεις, από το 3.000 π.Χ.–2.400 π.Χ. Το νησί αυτή την περίοδο εμφανίζει και άλλα παραθαλάσσια κέντρα αλλά και πολλούς μικρούς «οχυρωμένους» σε υψώματα αγροτοκτηνοτροφικούς οικισμούς (έχουν εντοπιστεί περισσότερα από 100 τέτοια «χωριά»). Δεν γνωρίζουμε ποια γλώσσα μιλούσαν, ούτε έχουμε δείγματα κάποιας γραφής. Από το 1.600-1.200 π.Χ. έχουμε ένα μόνιμο οικισμό στον κόλπο της Γέρας. Στην Θερμή επανεμφανίζονται δύο πόλεις από το 1400-1200 π.Χ. Είναι οι «Μυκηναίοι», όπως και σε άλλα μέρη του νησιού, στην Σκάλα της Ερεσού, στα Μάκαρα, στα κατώτερα στρώματα των μετέπειτα Αιολικών πόλεων. Επίσης «χρεώνεται» σαν σύμμαχος των Τρώων, αφού ο Αγαμέμνωνας, για να εξευμενίσει τον Αχιλλέα, θέλει να του χαρίσει «Λεσβίδας» γυναίκες. Οι Αχαιοί, κατά τον Πausανία, έχουν καταλάβει το νησί, με τον Πενθίλο, ένα γένος (Πενθιλίδαι) που μάλλον «βρίσκεται στην Μυτιλήνη», όταν φθάνουν οι Αιολείς! Έτσι το 1.000 π.Χ. περίπου, δίνει η «αποίκηση» της Μυκηναϊκής Λέσβου από τους νεοφερμένους Αιολείς. Η γλώσσα τους, αυτή της Σαπφούς, του Αλκαίου και των επιγραφών, τις αναφέρει σαν την Μυτιλήνη, την Μάθυμνα, την Άντισσα, την Έρεσο, την Πύρρα και την Αρίσβα. Αυτή η τελευταία κατακτάται από την Μήθημνα σχετικά νωρίς, ίσως στα τέλη του 8ου π.Χ. αι ή στις αρχές του 7ου. Οι πόλεις μοιράζουν το νησί σε επικράτειες, σε περιοχές όπου υπάρχουν οι κατάλληλοι πόροι επιβίωσης.





Η Μυτιλήνη στους ιστορικούς χρόνους



Η Μυτιλήνη κτίζεται αρχικά στο νησάκι του μεταγενέστερου κάστρου και ενώνεται με γέφυρες με την απέναντι παραλία. Περιτείχιστο το νησί, έχει ένα λιμάνι στα βόρεια και φιλοξενεί στην «κορύφα της πόλης» το ιερό άλσος της Αφροδίτης, τον ύμνο της οποίας γράφει η δέκατη μούσα, η μεγαλύτερη λυρική ποιήτρια της αρχαιότητας, η Σαπφώ ή Ψάπφα κατά την Αιολική διάλεκτο. Βρισκόμαστε στον 7ο π.Χ. αι. και διακηρύσσει το προσωπικό της δικαίωμα να πράττει και να αγαπά, κόντρα στα μέχρι τότε έπη των θεών και των ηρώων. Διδάσκει στην σχολή της νεαρές γυναίκες και μεταφέρει σε μας την μοναδικότητα των ποιητικών στοίχων της, όπου εξυμνείται η ζωή και ο έρωτας! Μαζί της και ο άλλος ποιητής ο Αλκαίος, και οι δύο απόγονοι αριστοκρατικών γενών, ίσως των Αχαιών Πενθιλιδών. Η κριτική τους στο Δημοκρατικό πολίτευμα τους στέλνει σε εξορία, την πρώτη στην Νότια Ιταλία και τον δεύτερο στο πολιτικό άσυλο του μεγάλου ιερού στο Μέσσων, στην επικράτεια της Πύρρας. Σ' αυτήν την πόλη ανήκει και το γεωμετρικό ιερό της Κυβέλης. Αυτή η πόλη αποικίζει πρώιμα τα απέναντι Μικρασιατικά παράλια και δημιουργεί των «Μυτιληναίων Αιγιαλό».

Η πόλη τον 5ο π.Χ. αιώνα επεκτείνεται στην απέναντι στεριά, τοιχίζεται, έχει δύο λιμάνια, το εμπορικό νότιο και το πολεμικό βόρειο με τα νεώρια, που ενώνονται μεταξύ τους με τον Εύριππο. Χτίζεται το θέατρο στην Ρωμαϊκή περίοδο και κατασκευάζεται το επιβλητικό Ρωμαϊκό υδραγωγείο, με καμάρες, υπόγειες διαδρομές και λαξευμένες πλαγιές, διαδρομή 27 χιλιομέτρων. Αυτή η ύστερη λληνιστική και Ρωμαϊκή Μυτιλήνη με τις δύο νεκροπόλεις (την βόρεια και την νότια) γεμίζει από υπέροχα σπίτια, των οποίων τα ψηφιδωτά δάπεδα κοσμούν το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο. Υπάρχει ιερό της Δήμητρας και Περσεφόνης ενώ ο «Μαλλόεις» Απόλλωνας, κοσμή τα νομίσματα με την λύρα του. Το μεγάλο ιερό της Θερμίας Αρτέμιδος κατά την Ελληνιστική-Ρωμαϊκή περίοδο περιβάλλεται από λουτρικά συγκροτήματα και γίνονται εκεί αγώνες με αγωνοθέτες χορηγούς.



Η πόλη της Μήθυμνας

Η δεύτερη πόλη, η Μήθυμνα, με το ολιγαρχικό της συνήθως καθεστώς θα καλέσει πολλές φορές τους Σπαρτιάτες να την βοηθήσουν, όταν οι Μυτιληναίοι βρίσκονταν στην Αθηναϊκή Συμμαχία.

Καταλαμβάνει την σημερινή θέση του οικισμού, με ακρόπολη, λιμάνι όπου και το σημερινό και υδραγωγείο από τον κοντινό Λεπέτυμνο. Ένας υδατόπυργος του στέκεται ακόμα όρθιος. Αναφέρεται ο Φαλλήν Διόνυσος, το ξύλινο ξόανο του οποίου ανέσυραν από την θάλασσα, ο άφθαστος κιθαρωδός Αρίωνας που γήτευε με την μουσική του τα δελφίνια, τα ορυχεία αργύρου και μολύβδου κοντά στον Βαφειό και στην Άργενο, από τα οποία πήρε και το μεσαιωνικό της όνομα Μόλυβος η πόλη. Στα νομίσματά της επικρατεί η μορφή της Αθηνάς, από τον αρχαϊκό ναό της αντικρυνής Άσσου, της μόνης αποικίας της Μήθυμνας στον Αιγιαλό των Μυτιληναίων. Στην «Κλοπεδή», επάνω σε Μυκηναϊκό οικισμό, εμφανίζεται το πρώτο ιερό με ένα αψιδωτό ιερό του 8ου π.Χ. αι. αφιερωμένο σε γυναικεία θεότητα (πήλινη κεφαλή). Αρχικά ο χώρος του ιερού ανήκει στην επικράτεια της Αρίσβης! Αμέσως μετά ο ιερός χώρος περνά στην Μήθυμνα, με την βίαια κατάληψη της Αρίσβης από αυτή. Εδώ εμφανίζονται διαδοχικά δύο ιερά! Το ένα οικοδομείται περί τα μέσα του 6ου π.Χ. αι. και το δεύτερο στο τέλος του. Στην Αρχαϊκή Λέσβο, τους αρράβδωτους κίονες που χρησιμοποιούσαν στην κατασκευή των ιερών, τους στεφάνωνε το υπέροχο Αιολικό Κιονόκρανο. Ο λατρευτικός χώρος – ιερό της «Κλοπεδής», σύμφωνα με τα σύγχρονα ανασκαφικά ευρήματα ανήκε στον Απόλλωνα, κάτι που η ντόπια λόγια παράδοση απέδιδε στον Ναπταίο Απόλλωνα. Το δυτικό νησί καταλαμβάνουν οι επικράτειες δύο πόλεων. Η Αντισσαία και η Μήθυμνα. Στα σύνορά τους, εμφανίζουν περιτειχιστούς οικισμούς και ακροπόλεις (Παχύς άμμος, Ξηροκαστρινή, Αι Λιας των κυνηγών), δείγματα της διαχείρισης των πόρων ανάμεσα στις επικράτειές τους. Τα σιτηρά, το αμπέλι (γνωστός ο Ανθοσμίας οίνος του νησιού), η ελιά και το λάδι (σίγουρα από το 300 μ.Χ. οπότε εμφανίζεται στα κτηματολόγια του Διοκλητιανού), το βελανίδι, η στυππηρία, η αλιεία, η μελισσοκομία και σίγουρα η κτηνοτροφία, αποτελούσαν τα προϊόντα επιβίωσης του πληθυσμού. Στο νησί είναι διάσπαρτοι οι ελαιόμυλοι (trapetum) και οι ληνοί από τα «τσιπουριά» των σταφυλιών. Βέβαια η κατοχή της γης ανήκε στους άρχοντες της εποχής!



Αρχαία Άσσος



Μήθυμνα



Η πόλη της Άντισας



Η πόλη της Άντισας βρίσκεται στα βόρεια παράλια, στο ακρωτήριο (ίσως νησί) που κατέλαβε μετά το Κάστρο των Αγίων Θεοδώρων (Οβριόκαστρο) και στον πίσω λόφο όπου σώζονται τείχη της ακρόπολης, σε μια μοναδική συνύπαρξη της «Λεσβίας Δομής» με το ισόδομο σύστημα. Η νεκρόπολη, το λιμάνι στα ανατολικά, αλλά και το ανασκαμμένο γεωμετρικό ιερό στον χώρο της, καθορίζουν την αρχαιολογική της ύπαρξη. Εδώ ανήκε ο Τέρπανδρος, ο μεγάλος μουσικός, ο οποίος ίδρυσε στην Σπάρτη μουσική σχολή και θεωρείται ο κατασκευαστής της βαρβίτου, της επτάχορδης λύρας. Έζησε τον 7ο π.Χ. αι. και ήταν σύγχρονος της Σαπφούς και του Αλκαίου. Στην ιστορία της πόλης σημαντική είναι η κατάληψη της από τον Ρωμαϊκό στόλο το 167 π.Χ. και η καταστροφή της. Μετά από αυτό παραμένει σαν ατείχιστος οικισμός, στην επικράτεια της Μηθυμναίας.



Η πόλη της Ερεσού



Το ακραίο δυτικό τμήμα του νησιού ανήκε στην επικράτεια της Ερέσου. Η αρχαία πόλη καταλάμβανε τον μαστοειδή, περικύμονα λόφο στον Αιγιαλό της κωμόπολης. Η ακρόπολη, τη θέση της οποίας κατέλαβε μετά το κάστρο της μεσαιωνικής «Ερισού», τα τείχη της, το λιμάνι της στην θέση του σημερινού, η νεκρόπολη της, δείχνουν την αρχαιολογική θέση της. Το βάθρο με την μνεία του Ερεσίου Απόλλωνα, αποδεικνύει ότι και εδώ γινόνταν αγώνες, όπως στην Θερμή και στο ιερό των Μέσσω. Εδώ γεννήθηκε ο Τύρταμος, τον οποίο ο δάσκαλος του Αριστοτέλη αποκαλεί Θεόφραστο (372-287 π.Χ.). Μαθητής του Αριστοτέλη και πατέρας της Βοτανικής. Στα νομίσματα της Ερεσού ο Ερμής παρουσιάζεται με πέτασο και πίσω εμφανίζεται ο στάχυς, μια υπόμνηση των σιτηρών του τόπου.

Αρχαία Άντισα

Ερεσός





Η ποιήτρια Σαπφώ



Στην Έρεσο γεννήθηκε η Σαπφώ. Το νόμισμα της πόλης με την μορφή της και την αναφορά του ονόματος της συνηγορούν σε αυτό.

Η μεγαλύτερη λυρική ποιήτρια της αρχαιότητας, τον 6ο π.Χ. αι., στην σχολή της στην Μυτιλήνη, δίδασκε σε νεαρές γυναίκες την ζωή και τον έρωτα. Διακηρύσσει το προσωπικό της δικαίωμα να αγαπά και να πράττει ελεύθερα, σε αντίθεση με την τυπολατρία Θεών και Ηρώων της επικής ποίησης.



Ο Πλάτωνας την ονόμασε Δεκάτη Μούσα! Στην ζηλοφθονία των συγχρόνων της για την μεγάλη της αξία και φήμη, αποδίδονται τα κακόφημα σχόλια, κύρια της Αττικής κωμωδίας, τα σχετικά με τον έρωτα προς τις μαθήτριές της. Η Αθήνα της εποχής φθονούσε τον σημαντικό ρόλο της γυναίκας της Μυτιλήνης στις ποιητικές, ορχηστρικές και φιλοσοφικές σχολές της πόλης. Η μοναδική της ποίηση διασώθηκε σε σπαράγματα παπύρων και στην γραπτή κληρονομιά των μεταγενεστέρων.

Αρχαίο νόμισμα με τη Σαπφώ

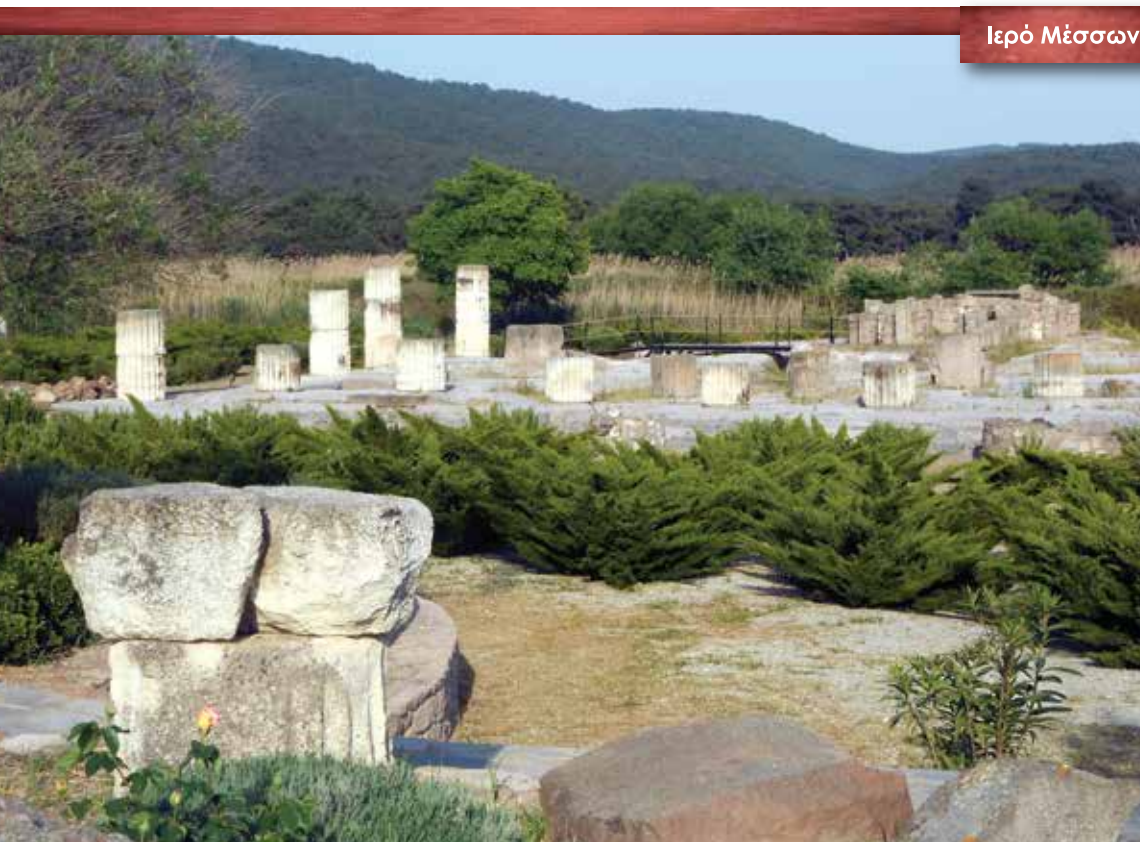


Η Σαπφώ με τις μαθήτριάς της



Η επικράτεια της Πύρρας αντιστοιχεί στα εδάφη του πρώην Δήμου Πολιχνίτου. Θεωρείται ότι έδωσε το όνομα της στο πευκόδασος (Πυρραίων όρος) και στον κόλπο της Καλλονής (Πυρραίων Εύριπος). Ήταν κτισμένη σε βραχώδη έξαρση (στην Αχλαδερή) και στην δυτική της πλαγιά, έξω από τα τείχη, υπήρχε το «Προάστειο» και ίσως μικρό θέατρο. Τείχη με «Λεσβία Δομή» σώζονται ακόμα εκεί. Η νεκρόπολη βρισκόταν στα δυτικά της, ενώ το λιμάνι (εντοπίστηκαν τα νεώρια) δίπλα στις εκβολές του ποταμού, στα ανατολικά της. Από μια αναφορά του Στράβωνα (13,2) βγήκε το συμπέρασμα ότι η πόλη καταστράφηκε από σεισμό και μάλιστα το 231 π.Χ. υπόθεση αμφιλεγόμενη.

Στην επικράτεια της Πύρρας χρεώνεται ένα από τα σημαντικότερα ιερά της Λέσβου. Το ιερό των Μέσσω, «εν τω ἱρῶ τῷ ἐμ Μέσσῳ». Ο χώρος, στην περιοχή Μέσσα, προς την Καλλονή, έχει ανασκαφεί και είναι επισκέψιμος. Από ένα ποίημα της Σαπφούς, οι αρχηγοί των Αχαιών Αγαμέμνονας και Μενέλαος σταμάτησαν στην Λέσβο και παρακάλεσαν την «Λεσβιακή Τριάδα», που τους έδειξε τον δρόμο επιστροφής στην πατρίδα τους. Και μετά από αυτό συνεχίζει ο Αλκαίος, οι Λέσβιοι, «τέμενος που ξεχωρίζει από μακριά,



Ιερό Μέσσω

μεγάλο, ίδρυσαν και ανέθεσαν μέσα βωμούς για τους Αθανάτους». Σύμφωνα με τους ερευνητές (πχ L. Robert) το μέγα τέμενος ανήκε στην Λεσβιακή Τριάδα, τον Δία Αντίαον (Ικέσιον), την «Αολίηαν θεάν πάντων γενέθλαν (ταυτίζεται με την Ήρα) και τον Διόνυσσο (Ζόννυσον Ωμήστην). Στα μέσα του 6ου π.Χ. αι. ιδρύεται εδώ το Κοινό των Λεσβίων, μια πολιτική συνεργασία για τα κοινά τους προβλήματα. Κόβονται και νομίσματα του «Κοινού». Επάνω σε υπαίθριους βωμούς, και σε προγενέστερο αρχαϊκό ιερό, τον 4ο π.Χ. αι. κτίζεται ο λαμπρός Ψευδοπερίπτερος Ιωνικός ναός που διατηρήθηκε έως τον 3ο-4ο μ.Χ. αι. Στο ιερό συνεχίζεται η λατρεία που μεταπηδά στην Χριστιανική, με την κατασκευή Παλαιοχριστιανικής βασιλικής επάνω στον αρχαίο ιερό και μεταβυζαντινό ναό του Ταξιάρχη.



Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Λέσβος



Κατά την Ελληνιστική εποχή (θάνατος του Μεγάλου Αλεξάνδρου 323 π.Χ.) και την Ρωμαϊκή (Μιθριδατικοί πόλεμοι 88 π.Χ.) οι πόλεις-κράτη του νησιού εξακολουθούν να υπάρχουν, αλλά ως μέλη πια των μεγάλων επικρατειών με επιφανειακή αυτοτέλεια, όπου αναπτύσσεται το εμπόριο, με αποτέλεσμα την οικονομική ευμάρεια. Η Λέσβος συνδέεται με την επικράτεια των Πτολεμαίων, γίνεται ανασύσταση του Κοινού στο Μέσσων, ενώ συνάπτεται συμφωνία με το Κοινό των Αιτωλών (214-213 π.Χ.) για ασυλία των Λεσβιακών πλοίων από την πειρατική δύναμη των πρώτων. Η συμμαχία των Μυτιληναίων με τον Μιθριδάτη, είχε σαν αποτέλεσμα την κατάληψη της πόλης από τον Ρωμαίο στρατηγό Λούκουλλο, το 84 π.Χ., με θύματα 500 Μυτιληναίους, 6000 δούλους και αμέτρητα λάφυρα. Από την δύσκολη θέση βγάζει την Μυτιλήνη ο Αυτοκράτορας Πομπήιος, που την επισκέπτεται και την κηρύσσει ελεύθερη (66 π.Χ.). Επί Διοκλητιανού η Λέσβος ανήκε στην «Επαρχία των Νήσων» και διασώζεται σκαλισμένο σε πέτρα, το πρώτο γνωστό κτηματολόγιο του νησιού, με αρκετά ονόματα κωμών να υπάρχουν ακόμα και τώρα. Εκεί βλέπουμε να καλλιεργούνται η ελιά, το αμπέλι και τα δημητριακά (σπóριμη γη).

Το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο έφερνε νερό στην Μυτιλήνη, από απόσταση 26 χιλ. και διασώζονται τμήματα του σε αρκετά μέρη. Το καλύτερο τμήμα του διασώζεται στην Μόρια (με 17 τόξα από λαξευτό μάρμαρο). Επίσης το τμήμα του Πασπαλά και ο ανασκαφείς υπόγειος του αγωγός.





Βυζαντινή Λέσβος



Έχουμε περάσει πια, από το 324 μ.Χ. στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, που χτίζει την Πόλη στην θέση του αρχαίου Βυζαντίου. Η Λέσβος ανήκει στην αναδυόμενη «Βυζαντινή Αυτοκρατορία», στον ιστορικό και πολιτισμικό Ελληνικό κύκλο, πάντα με την αλληλεπίδραση της κοντινής Μικρασίας. Ακολουθεί επί 1000 τόσα χρόνια την μοίρα της αυτοκρατορίας, τις νίκες της, τις ήττες της καθώς και τις διαρκείς ίντριγκες του θρόνου, αφού φιλοξενεί εξόριστους άρχοντες των διαμαχών για τον θρόνο. Την πρωτοβυζαντινή περίοδο δέχεται τον χριστιανισμό (Από τον Απόστολο Παύλο το 52 μ.Χ.) και εμφανίζονται οι δύο Μητροπόλεις, της Μυτιλήνης και της Μήθυμνας. Μεγάλες παλαιοχριστιανικές ξυλόστεγες βασιλικές γεμίζουν το νησί. Οι μεγαλύτερες που έχουν ανασκαφεί, χρονολογούνται μέσα στον 6ο μ.Χ. αι. και έχουν δώσει υπέροχα ψηφιδωτά δάπεδα και προσκτίσματα βαπτιστηρίων και ίσως, των πρώτων φιλανθρωπικών θεραπευτηρίων. Η Μυτιλήνη, περιορίζεται στο αρχαϊκό νησί και κτίζεται το μεγάλο της Κάστρο. Κάστρο αποκτά στην θέση της αρχαίας ακρόπολης και η Μήθυμνα, που μετονομάζεται σε Μόλυβο. Τριάντα περίπου μεσαιωνικά οχυρά υπάρχουν στο νησί. Τα μικρά χωριά, όπως και στην αρχαία εποχή καλλιεργούν την γη και τρέφουν τα ζώα τους αλλά η ζωή τους εξαρτάται από τους αφέντες των τσιφλικιών που ορίζουν τα πάντα. Στο νησί εξορίζεται το 802 η αυτοκράτειρα Ειρήνη η Αθηναία που πεθαίνει το 803. Η παράδοση δένει τόπους του νησιού με τους επώνυμους εξορίστους, όπως τα Βασιλικά. Η μονή του Υψηλού, η Μονή του Λειμώνος, η Μονή της Μυρσινιώτισσας, σίγουρα ιδρύονται κατά την βυζαντινή περίοδο και συνεχίζουν να υπάρχουν μετά την εξαγορά τους από τους χριστιανούς, από το Οθωμανικό κράτος, μετά την άλωση



Παναγία Τρουλωτή

του νησιού. Επίσης διατηρούνται λίγοι βυζαντινοί ναοί, όπως της Παναγιάς της Τρουλωτής στην Θερμή, (ίσως του 12ου αι.), του Αγίου Στεφάνου στον Μανταμάδο (της ίδιας περιόδου) και του Ταξιάρχη του Κάτω Τρίτους. Κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο (1071-1355) οι περίφημες Σταυροφορίες καταλήγουν το 1204 στην κατάληψη της πόλης. Ο Γενουάτης Δομίνικος Κατάνης κατέλαβε την Μυτιλήνη και μέρος του νησιού το 1333. Οι Γατελούζοι της Γένοβας, κυβέρνησαν την Λέσβο από το 1355 έως και την άλωση του από τους Τούρκους, το 1462. Έξη συνολικά ηγεμόνες με επικυριαρχία και στην Λήμνο, την Ίμβρο, την Σαμοθράκη και την Θρακική Αίνο και οι οποίοι ενισχύσουν και επεκτείνουν τα μεγάλα κάστρα του νησιού, κύρια της Μυτιλήνης και του Μολύβου.



Η Λέσβος υπό την Οθωμανική κυριαρχία



Το 1462 ο Μωάμεθ ο Β΄, αποβιβάστηκε στο βόρειο λιμάνι, βομβάρδισε το κάστρο με κανόνια που είχε αποβιβάσει την στεριά και καταλαμβάνοντας το φρούριο, το νησί παραδίνεται στους Τούρκους!

Στην Λέσβο όλα τώρα ανήκουν στο Οθωμανικό κράτος και η γη μοιράστηκε σε αξιωματούχους και στα θρησκευτικά ιδρύματα. Διατηρήθηκε μόνο η περιουσία της ορθόδοξης εκκλησίας, λόγω προνομίων από την Πύλη, η οποία αυξάνεται με την μορφή των βακουφίων. Ενισχύονται και επεκτείνονται τα μεγάλα κάστρα της Μυτιλήνης, του Μολύβου και χτίζεται το Καστράκι του Σιγρίου το 1757.

Όλα τα άλλα οχυρά εγκαταλείπονται και ερειπώνονται. Τα πολύτιμα Οθωμανικά κατάστιχα φόρων του 1548 δείχνουν σχεδόν αμιγή Χριστιανικό πληθυσμό στο νησί, ο οποίος φορολογείται κύρια για την καλλιέργεια του σιταριού (στο οποίο είναι αυτόαρκες το νησί στους τρεις πρώτους αιώνες) και πολύ λιγότερο για το λάδι και τα αμπέλια. Το νησί είναι τότε διοικητικά διαιρεμένο σε καζάδες. Εντύπωση προκαλεί η αύξηση του Οθωμανικού πληθυσμού, ένα αιώνα μετά, η οποία ίσως να ήταν αποτέλεσμα των εκούσιων εξισλαμισμών (για να αποκτηθούν προνόμια). Σε φορολογικά κατάστιχα του 17ου αι. φορολογείται τώρα κύρια το λάδι. Χτίστηκαν τζαμιά σε όλα σχεδόν τα χωριά. Σε ορισμένα ο Τουρκικός πληθυσμός είναι μεγάλος. Στο κάστρο της Μυτιλήνης χτίστηκε το Καλέ Τζαμί, επάνω στα ερείπια της καθολικής εκκλησίας. Κατασκευάστηκαν μνημειακές κρήνες και αρκετά δημόσια λουτρά (Χαμάμ) όπως το ανακαινισμένο Χαμάμ της αγοράς στην Μυτιλήνη.

Τα σημερινά χωριά μαζεύουν σιγά σιγά όλο τον πληθυσμό των διάσπαρτων οικισμών και η ελιά με τα προϊόντα της, το σιτάρι, η κτηνοτροφία, το βελανίδι για την βυρσοδεψεία (κύρια στο δυτικό νησί), οι ταρσανάδες που κατασκεύαζαν σκαριά (πχ. στο Πλωμάρι) εξελίχθηκαν μέσα στον χρόνο, στους βασικούς παράγοντες επιβίωσης του πληθυσμού.

Γενί Τζαμί





Ο 18ος – 19ος αιώνας



Μετά την συνθήκη του Κιουτσούκ Κайναρτζή (1774) και κύρια μετά την ισότητα των πολιτών του Τανζιμάτ (διάταγμα) του 1839 (και την επιβεβαίωση του με φερμάνι το 1856) αρχίζει να δημιουργείται η αστική τάξη των χριστιανών του νησιού, που αγοράζει γη, ιδρύει την πρώτη βιομηχανική επεξεργασία της ελιάς, αναλαμβάνει τις μεταφορές και το εμπόριο. Το 1856, μέσα στην Μυτιλήνη, εμφανίζεται το πρώτο ατμοκίνητο ελαιοτριβείο (ανήκει στον Χαλήλ Μπέη) και σε λίγο το νησί γεμίζει από αυτά, εκτοπίζοντας τους ζωοκίνητους ελαιόμυλους και τους 260 περίπου, υδροκίνητους αλευρόμυλους. Οι εύποροι Τούρκοι κατοικούν σε μεγάλα σπίτια (κονάκια) σκορπισμένα σ' όλο το νησί και διαθέτουν τσιφλίκια και ελαιοτριβεία κάτι το οποίο επιτράπη τότε και στους Έλληνες αστούς.



Χτίστηκαν τα υπέροχα «πυργόσπιτα», κατάλοιπα μεσαιωνικών οχυρωματικών πύργων και μετά τα μεγάλα αρχοντικά, που δείχνουν την οικονομική ευρωστία του 18ου και 19ου αι. Ελαιοτριβεία, σαπωνοποιεία, βυρσοδεψεία, μηχανουργεία (που κατασκευάζουν τον μηχανολογικό εξοπλισμό των εργοστασίων), ταρσανάδες, εμπορικά και επιβατικά καράβια, ανήκουν στην αστική τάξη, αλλά συγχρόνως δημιουργούν και μια εύρωστη εργατική τάξη, η οποία διεκδικεί καλύτερες συνθήκες εργασίας. Στην Μυτιλήνη, όπου ο Τουρκικός από τον Χριστιανικό μαχαλά είναι ξεχωριστοί, αναπτύσσεται το νότιο λιμάνι και εγκαταλείπεται το βόρειο. Η εκπαίδευση, στις χριστιανικές κοινότητες συντηρείται από αυτές, με διορισμούς δασκάλων και ίδρυση σχολείων αρρένων και παρθεναγωγείων.

Υπέροχα κτήρια όπως το κεντρικό διδακτήριο και το παρθεναγωγείο στην Μυτιλήνη, ιδρύονται τότε. Η Τουρκική εκπαίδευση έχει τα δικά της σχολεία, με κορυφαίο το επτατάξιο Ινταντιέ, στο μεγαλόπρεπο κτήριο των σημερινών δικαστηρίων. Δίπλα του, το άλλο νεοκλασικό κτήριο, φιλοξενούσε το Τουρκικό διοικητήριο. Οι Εκκλησίες συνυπάρχουν με τα τζαμιά, τα κωδωνοστάσια με τους μιναρέδες. Πριν το 1774 και κύρια πριν το 1839, η χριστιανική λατρεία εκτελείται σε μικρές, μονόκλιτες εκκλησίες, σχεδόν χωρίς παράθυρα, πλακόστρωτες, αλλά ολόγραφες από αξιόλογες βυζαντινές τοιχογραφίες και φορητές εικόνες. Εδώ διεξάγεται η θεία λειτουργία, χωρίς να προκαλεί. Διασώζονται μερικές στο νησί, σαν πολύτιμα μνημεία. Σε ορισμένα χωριά, όπως στην Συκαμιά, στον Χάλικα του Λεπέτυμνου, στην Κλειού, αυτές οι εκκλησίες χτίζονται σε χαμηλότερο από το τζαμί χώρο, συνήθως έξω από το χωριό. Μέσα στον 18ο και κύρια τον 19ο αι. αρχίζουν με την άδεια (φιρμάνια) της Οθωμανικής Κυβέρνησης να χτίζονται στο νησί, οι σημερινές, μεγάλες, συνήθως τρίκλιτες, βασιλικές, μερικές με εσωτερικό τρούλο και μερικές με υπερυψωμένο το μεσαίο κλίτος. Ξυλόγλυπτα τέμπλα άριστης τέχνης, διάτρητα και μερικά επιχρυσωμένα, στολίζουν τις βασιλικές, στο νησί. Σε ορισμένες εκκλησίες, αφιερωμένες στον πολιούχο του νησιού Ταξιάρχη, οι τοιχογραφίες του Αρχάγγελου δεν γκρεμίζονται αλλά μετατρέπονται σε εικονοστάσια στις μεγάλες βασιλικές. Ιδιαίτερη συνήθεια αποτελούσε η «χορηγία νερού» για χρήση από το κοινωνικό σύνολο. Ο χορηγός (Οθωμανός ή Χριστιανός) στην μνήμη κάποιου προσφιλούς του προσώπου αναλάμβανε να μεταφέρει το νερό από κάποια πηγή μέσα στον οικισμό ή και σε κάποιο δρόμο και εκεί να χρηματοδοτήσει την κατασκευή της Κρήνης. Αμέτρητες τέτοιες κρήνες με τις επιγραφές τους, μαρμάρινες ή από ηφαιστειακή πέτρα, με τον διάκοσμο τους, κόσμησαν το νησί και ευτυχώς διατηρούνται ακόμα. Γεγονότα που χαρακτηρίστηκαν σαν φυσικές καταστροφές ήταν η «παγωνιά του 1850» η οποία κατέστρεψε ολοσχερώς τον ελαιώνα και την παραγωγική βάση του νησιού και ο σεισμός του 1867, που γκρέμισε αρκετά σπίτια και είχε και ανθρώπινα θύματα. Η Λέσβος πλήρωσε βέβαια με πολλά θύματα και την Πανώλη του 1832, ίσως και την λεγόμενη «Πανώλη του Ιουστινιανού» εκατοντάδες χρόνια πριν. Στις 27 Μαΐου 1821 στην παραλία της Ερεσού, ένα πυρπολικό που το κυβερνούσε ο Δ. Παπανικολής, κατακαίει το Τουρκικό Δίκροτο «Φερμαντιγκεμέζ». Οι Τούρκοι στην Μυτιλήνη εκδικούνται σφάζοντας περίπου 50 Χριστιανούς (μεγάλο τζουλούσι) και απαγχονίζοντας τους φυλακισμένους προεστούς. Διοικητής της Λέσβου ήταν τότε ο πασίγνωστος Μουσταφά Πασά Κουλαξίζ. Το νησί όμως έμεινε στην Οθωμανική κυριαρχία για άλλα 81 χρόνια, μέχρι το 1912.

Μουσείο Ελαιουργίας Αγ. Παρασκευής

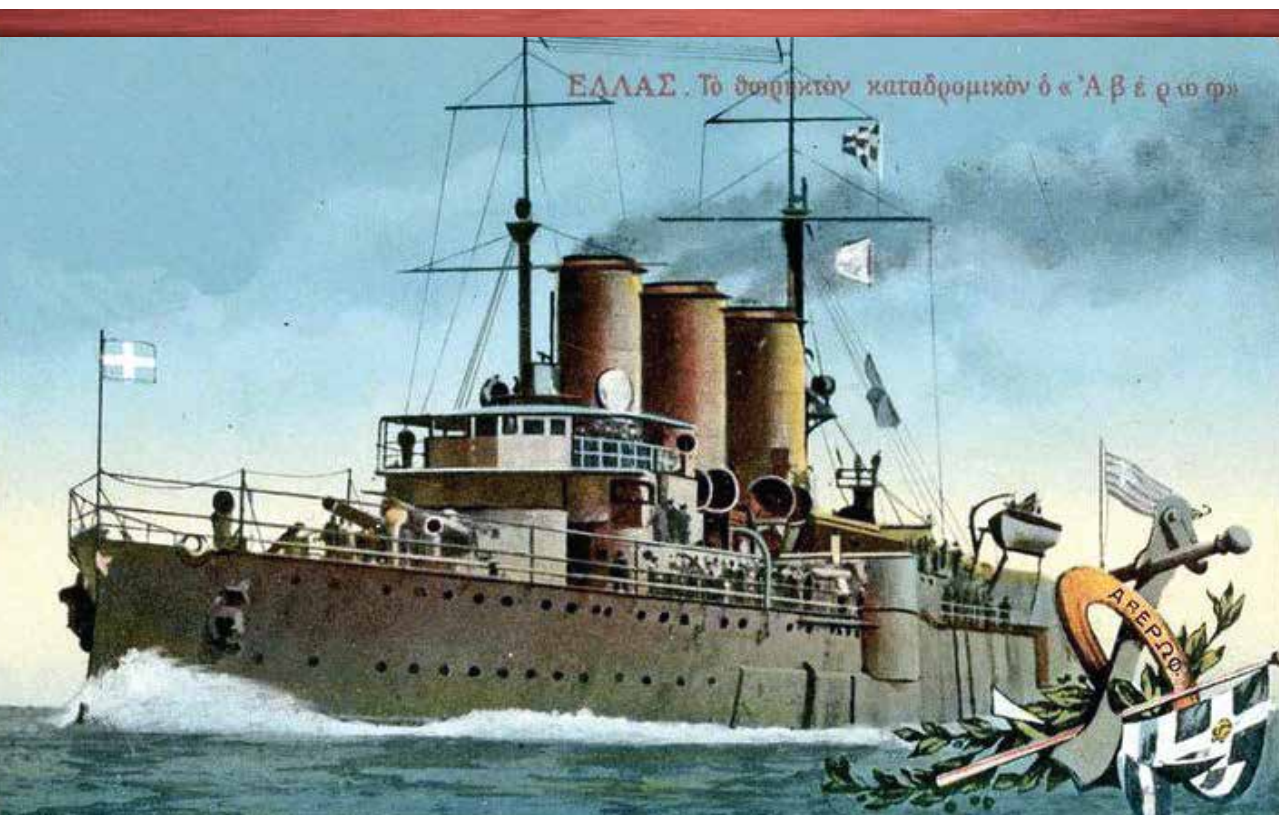


Ο 20ος αιώνας

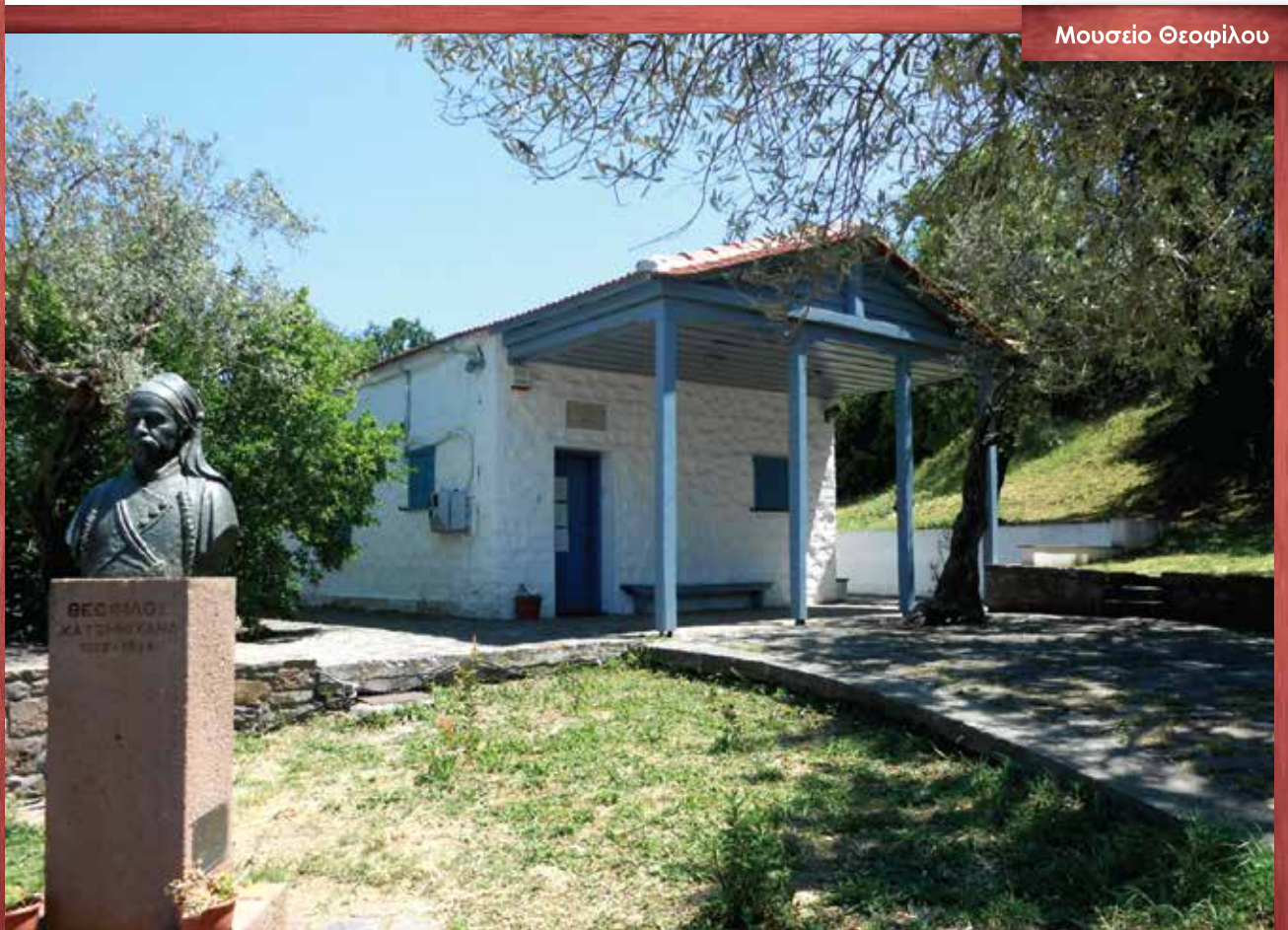
Στις αρχές του 20ου αι. οι Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις αρχίζουν τις απροκάλυπτες επεμβάσεις στην παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την Λέσβο το 1909, όταν ιδρύεται το Εθνικιστικό Νεοτουρκικό Κομιτάτο, να έχει πληθυσμό 150.000 με μόνο το 1/8 Οθωμανούς, το 1912, με νομάρχη (Βαλή) τον Εράμ Βέη, άρχισε ο 1ος Βαλκανικός πόλεμος κατά της Τουρκίας. Ο Ελληνικός στόλος, με επικεφαλής το θωρηκτό Αβέρωφ την ημέρα των Ταξιαρχών, την 8η Νοεμβρίου, άραξε έξω από το λιμάνι της Μυτιλήνης και ζήτησε την παράδοση της πόλης. Τελικά αποβιβάζεται στρατός αφού η Τουρκική φρουρά εγκαταλείπει την πόλη. Ο Τουρκικός στρατός οχυρωμένος στο όρος Σκοτεινό, δίπλα στο χωριό Κλαπάδος, δίνει τις τελευταίες μάχες με 200 περίπου νεκρούς, ενώ οι Έλληνες (και με τους εθελοντές της Λεσβιακής φάλαγγας από την Αμερική) έχουν περίπου 20 νεκρούς και αρκετούς τραυματίες. Στις 10 Δεκεμβρίου του 1912 παραδίδεται ο Τουρκικός στρατός.

Η αλήθεια είναι πως η αποκοπή της Λέσβου από τα λιμάνια (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη κ.α.) και η συνεχής εμπόλεμη κατάσταση, εξαφάνισε την ευημερία του νησιού, με κατακρήμνιση της πρωτοκαθεδρίας της αστικής τάξης και της δύσκολης κατάστασης για τον πληθυσμό. Το νησί ακολουθεί πια την μοίρα της Ελλάδας στην κήρυξη του Α Παγκοσμίου πολέμου το 1915 και στον εθνικό

διχασμό ανάμεσα στον φιλογερμανό Βασιλιά Κωνσταντίνο που ζητά ουδετερότητα και στον Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο, υπέρμαχο της εμπλοκής με την ΑΝΤΑΝΤ. Αυτός ο «διχασμός» έφθασε στα ευτράπελα γεγονότα, μέλη οικογενειών να ανήκουν σε διαφορετικά στρατόπεδα ή να υπάρχουν δύο ελαιουργικοί συνεταιρισμοί στο ίδιο χωριό (Παλαιόκηπος). Από την Τουρκία το 1914, σαν αποτέλεσμα του πρώτου διωγμού, φθάνουν 15.000 περίπου πρόσφυγες. Η παρουσία του Βενιζέλου στο νησί (Μάρτιος του 1915) φέρνει τη Λέσβο κοντά του στις εκλογές. Ο Γ. Παπανδρέου, το 1915 είναι νομάρχης και τα Γαλλικά στρατεύματα



χρησιμοποιούν τον όρμο των Λουτρών σαν αγκυροβόλιο και σταθμό ανεφοδιασμού στις μάχες της Μακεδονίας και της Καλλίπολης, εναντίον των Τούρκων. Από αυτή την περίοδο διατηρείται Γαλλικό οχυρό και νεκροταφείο στην σκάλα των Λουτρών. Παρά την επιστράτευση η χώρα παραμένει ουδέτερη και χρησιμοποιούνται τα εδάφη της σαν κέντρα διερχομένων ξένων στρατευμάτων. Ο Βενιζέλος περνά από την Μυτιλήνη στο ταξίδι του προς την Θεσσαλονίκη, το 1916, οργανώνονται το 4ο και 5ο Σύνταγμα Αρχιπελάγους τα οποία προωθήθηκαν στην Θεσσαλονίκη και η Μεραρχία κατανικά τους Γερμανούς και Βούλγαρους στην περίφημη μάχη του Σκρα. Είναι το κίνημα των αξιωματικών της Εθνικής Άμυνας, που είναι με το μέρος του Βενιζέλου. Ο Εθνικός Διχασμός ταλαιπωρεί την Ελλάδα και η Λέσβος δέχεται τους πρόσφυγες που από το 1914, με την προτροπή των Γερμανών (Στρατηγός Λίμαν Φον Σάντερς) έως και το 1917, 25.000 Αϊβαλιώτες διώχνονται από τα απέναντι παράλια, μια περιοχή Ελληνικών επιγραφών από τον 8 πχ. αι. Η συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), οκτώ χρόνια μετά την απελευθέρωση, αναγκάζει την Τουρκία να αναγνωρίσει την κυριαρχία της Ελλάδας στην Λέσβο. Αυτός ο εθνικός διχασμός, που μάλλον ήταν εθνικός μαρασμός, οδήγησε στην πλήρη αποχώρηση του Ελληνισμού από τους προαιώνιους τόπους της ύπαρξης του!



Μουσείο Θεοφίλου

Μια Ελληνική μεραρχία καταλαμβάνει 17.000 τετρ. χιλ., από Σμύρνη μέχρι Αϊβαλί Έγιναν πολλά και ο καθένας έχει την άποψη του! Τα συμφέροντα των ξένων «υποστηρικτών» αλλάζουν εύκολα, ο διχασμός είναι εγκληματικός παράγοντας λαθών! Η εκστρατεία προς το εσωτερικό, προς την Άγκυρα, ήταν ένα βαρύ και χωρίς επιστροφή λάθος!

Ο Κεμάλ διεξάγει «εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα» και εξοπλίζεται από το νεότευκτο Σοβιετικό κράτος. Γίνονται και από τις δύο μεριές «θηριωδίες» πολέμου. Όμως αυτό που έγινε στην Σμύρνη, που πυρπολήθηκε, βιάστηκε, λεηλατήθηκε, είχε κάτι από τις ρίζες των αρχών του Νεοτουρκικού κομιτάτου του 1908!

Εκεί φάνηκε και η βαρβαρότητα των πολιτισμένων συμμάχων που έβλεπαν αμέτοχοι από τα καράβια τους, τις δολοφονίες και τους πνιγμούς των ανθρώπων. Η Λέσβος γεμίζει πάλι πρόσφυγες. Έρχονται 130.000 και τελικά μένουν μόνιμα, στους προσφυγικούς συνοικισμούς περίπου 24.000. Πέντε τζαμιά μετατρέπονται σε εκκλησιές για τις ανάγκες τους (του Σιγρίου, του Μπαλτζικιού, το Γυαλί Τζαμί στην Επάνω Σκάλα, της Μυχούς και του Περάματος. Εκτός από το τελευταίο που γκρεμίστηκε, τα άλλα παραμένουν). Απέναντι, στα σπίτια των πλούσιων Ελλήνων εγκαθίστανται οι πρόσφυγες από τη Λέσβο, στο Αϊβαλί, τη Πέργαμο κα. Εδώ τελικά τα τσιφλίκια των Τούρκων αγοράζονται από εύπορους Έλληνες και οι πρόσφυγες αποκτούν ελάχιστη γη, ενώ εγκαθίστανται σε σπιτάκια νεότευκτων συνοικισμών, που πολλές φορές τα ξεπληρώνουν! Από τότε μέχρι σήμερα το νησί ακολουθεί την Ελλάδα στις περιπέτειές της. Στον Β' παγκόσμιο πόλεμο με την Γερμανική κατοχή (όπου το λάδι βοηθά να μετριάσουν οι συνθήκες λοιμού στο νησί), την αντίσταση από τον δημοκρατικό λαό του νησιού στους κατακτητές και στα θλιβερά γεγονότα του Εμφύλιου (πάλι) σπαραγμού, μετά το 1944.

Έκτοτε συνυπάρχει με την αναγκαστική γείτονα Τουρκία, με κατά καιρούς αψιμαχίες των πολεμικών αεροπλάνων στο Αιγαίο, αλλά και με αμέτρητους επισκέπτες και από τις δύο ακτές, ειρηνικούς τουρίστες, που ακολουθούν τις ίδιες ρότες του λάθους της ιστορίας των δύο λαών. Οι λαοί δεν διεκδικούν τίποτα, τα συμφέροντα των λίγων γράφουν πάντα τις μελανές σελίδες.

Αιολικό Κιονόκρανο στη Νάπη

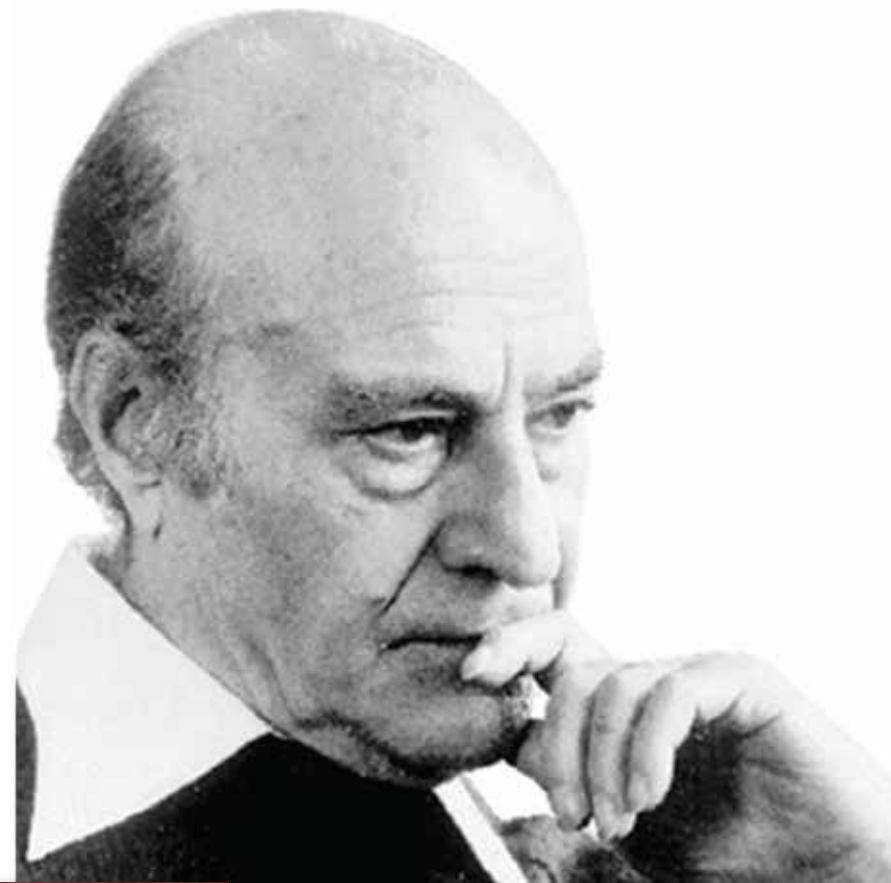


Δημοτική Πινακοθήκη Μήθυμνας

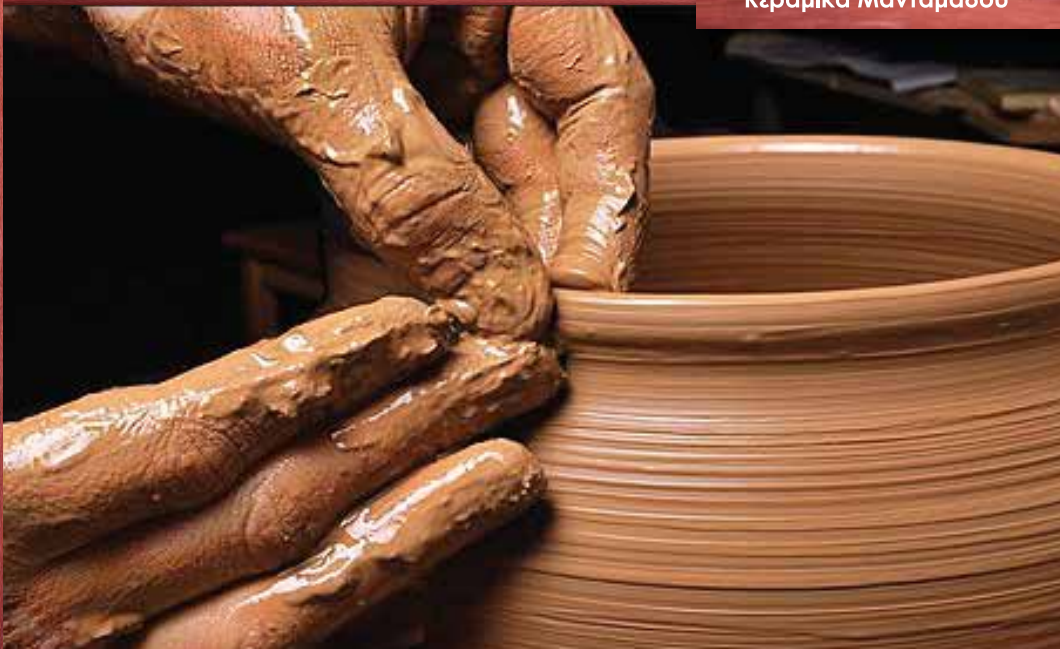


Τον 20ο αιώνα επίσης, εμφανίζονται σημαντικές προσωπικότητες των γραμμάτων και τεχνών όπως ο Αργύρης Εφταλιώτης που αναζωογονεί την Νεοελληνική Λογοτεχνία, ενώ στη συνέχεια οι μεγάλοι πεζογράφοι Στρατής Μυριβήλης και Ηλίας Βενέζης προσφέρουν με το έργο τους αντιπολεμικά και ανθρωπιστικά ερεθίσματα σ' ένα παγκόσμιο αναγνωστικό κοινό. Ο Ασημάκης Πανσέληνος, ο Νίκος Καμπάς, ο Σ. Παρασκευαΐδης, ο Μ. Κουντουράς φωτίζουν τη Λεσβιακή Άνοιξη μέχρι τον Λέσβιο Νομπελίστα Οδυσσέα Ελύτη που η ποίηση του μαζί με της Σαπφούς έκανε γνωστή σε όλο τον κόσμο την μοναδική και ιδιαίτερη φύση της Λέσβου.

Οδυσσέας Ελύτης. Νόμπελ Λογοτεχνίας 1979.



Κεραμικά Μανταμάδου



Πανηγύρι του ταύρου



